

teri utasítás főbb pontjaival javaslatokat is tesz a rendkívüli tárgyak tanításának kezdőidejére, tartamára nézve stb. A jóra való dolgozat mindenestre figyelemreméltó kiindulópontja lehet egy a rendkívüli tárgyak jelentőségére és kezelésére vonatkozó behatóbb tanulmánynak.

3. *Magyarország középiskoláinak ismertetése a földrajz és statisztika alapján.* Írta T. J. (Váczi k. r. főgymnasium). E tanulságos dolgozat pontos statisztikai adatok alapján áttekintést ad középiskoláink számáról és az ország vidékei szerint való elosztásáról. A dolgozat némileg tendenciosus is, amennyiben egészen helyesen azon az utolsó években több oldalról is hangoztatott tétel bizonyítására törekszik, hogy a nagy magyar Alföld sokkal rosszabbul áll a középiskoláknak a lakossághoz való arány dolgában, mint a Felföld, és csak a Dunántúli Dombosvidék áll erre nézve még rosszabbul. Az egész ország területén ugyanis átlag 82000 lakosra esik egy középiskola, míg az Alföldön csak 101,700 lakosra jut egy, és a Dunántúli Dombosvidéken csak 103,800-ra egy. Az egyes megyék között Brassó megye van a legjobban, a hol 86,777 lakosra esik 6 középiskola (tehát 14,463 lakosra egy), legrosszabbul vannak Csanád, Ugocsa és Turóc megye, a melyekben középiskola egyáltalában nincs. A derék értekezést, melynek legnagyobb érdeme azon igaz belátásból eredő meleg, melylyel lándzsát tör az Alföld iskolaállapotainak javítása mellett, nagyon figyelmébe ajánljuk mindazoknak, kik középiskolai tanügyünk külső körülményei iránt érdeklődnek.

3. *A realiskola viszonya a gymnasiumhoz és a csonka középiskolák.* (Iskolaszervezési és tanügystatisztikai tanulmányok). Írta Kemény Ferencz. (Egri m. k. realiskola.) Kemény Ferencz tanulmányai mindinkább valóságos szaktekintélylyé teszik a hazai iskolaszervezés és statisztika terén. Numeri loquuntur: neki azok a sokak által nem eléggé megfigyelt számok a ministeri jelentésekben egészen érthető, meggyőző nyelven beszélnek, — igaz ugyan, hogy kissé pro domo beszélnek. Ez a «domus», ez az otthona, melyet ő a statistikának nem mindig eléggé aczélozott fegyverével oltalmaz, a realiskola, és mindenekelőtt az ő realiskolája, az egri realiskola. Nem szemrehányásképen mondjuk. Ellenkezőleg. Ki ne szeretné azokat az embereket, kik antæusi lélekkel abból az anyaföldből szívják erejüket, melyen állanak, melyet ők mívelnek és mely őket míveli? Kemény Ferencz is ezek közé tartozik és meg kell engedni, hogy azonkívül még egyike azon kevés embernek, is, kik mindig a maguk fejével gondolkodnak, és Kemény Ferencznek ez a feje még hozzá okos fő is, csak kár, hogy a sok okos gondolat mellett itt-ott, sőt sokszor megvillan fejében egy-egy élc is, mely nem mindig a legizlésebb. Bocsánatot kérek, hogy a szűk helyen, a hol nagyobbára csak az értekezésekből való sovány excerptumokra szorítkoztam, ez egyszer kivételesen az értekező egyéniségével is foglalkozom egy kissé, de a ki

ajánlásomra, melylyel szívesen kísérem Kemény Ferencz elmés dolgozatáról, illetőleg dolgozatairól való referádat: elolvassa Kemény Ferencznek a legobjectivebbeknek látszó számcolonneokat kísérő subjectiv kifakadásait, az meg fogja érteni, hogy én is az író subjectum mellett megfedkezem egy perczre az írott objectumról. Ez utóbbi pedig nem más, mint első sorban egy erős philippika azon K. szerint hazánkban általánosan elterjedt balvélemény ellen, hogy a gymnasium jobbfajta, valami a realiskolánál, továbbá azon panasz, hogy a realiskolának újabbban a kereskedelmi középiskolában támadt egy veszedelmes versenytársa, melyet — úgy hiszi Kemény — ellensúlyozni lehetne, ha az alrealiskolákat kereskedelmi középiskolákkal toldanák meg; végül pedig az alrealiskolának az algymnasiumokkal való összehasonlítása. Az utóbbiból a következő eredményekre jut: 1. Isoláltalgymnasiumoknak alig van létjogosultságuk, ha csak nem a 20. ministeri jelentés következő indoklásával: «Ez iskolák a helyi alapítványok miatt alig is változtathatók át más iskolákka, kivált ha az érdekelteknek semmi hajlandóságuk sincs hozzá;» 2. nagyobb életképességgel bírnak az izolált alrealiskolák, sőt azok is, melyek főgymnasiumok mellett állanak fenn; 3. ezen utóbbi alrealiskolák a teljes versenyképesség elnyerése végett kiegészítendőek, avagy korai és rendkívüli latin tanfolyammal volnának ellátandók; 4. alrealiskolák nagyobb városok népesebb főrealiskolái mellé is felállítandók. Kemény álláspontja annyira merev, hogy sok esetben, különösen első «Szegény realiskolák» czimű fejezetével, melyben a realiskolát általánosságban szembeállítja a gymnasiumokkal, nem érthetünk egyet, de e hely szűke nem engedi, hogy polemizáljunk. Az ilyen pro és contra vitatkozásoknak hasonló kérdésekben nincs is eredményük, legalább eredményük oly tekintetben, hogy az egyik győzzön a másik felett, de az az érdemük megvan, hogy élesebben megvilágítják a két contrarium iuxta se positum-ot. Ez az érdemük — az egyik fél kedvére, a másik rovására — megvan Kemény fejtegetéseinek is.

5. Az *egri realiskola fejlesztésének kérdéséhez*. Írta Kemény Ferencz, (Egri realiskola). Ez nem más mint az utóbb ismertetett értekezés általános eredményei közül egyeseknek alkalmazása egy specialis esetre, t. i. az egri realiskola kérdésére. E czikk aztán nemcsak pro domo, nemcsak *házáért*, de egyenesen *haza* is beszél: az egri realiskoláról az egrieknek. Azt a themát variálja csak, melyet már a tavalyi értesítőben is pengetett (l. Magy. Pæd. II. évf. 314. l.), t. i. hogy Egernek okvetetlenül két teljes középiskolára van szüksége, azaz hogy alrealiskoláját jövő évre okvetetlenül ki kell egészíteni főrealiskolává, illetőleg ha majd eljön az egységes középiskola ideje, átalakítani teljes egységes középiskolává. Argumentumokkal, sarkasmusokkal, számadatokkal egyaránt